

Sagens kerne

Hvad gør man som forsker, når det liv og den verden, man søger at forstå og beskrive, er så meget mere – og nogle gange mindre – end det, sproget kan udtrykke? Når ordene stædigt stiller sig i vejen for, at man når ind til det væsentlige, til sagens kerne? Denne bogs essays er skrevet af antropologer fra Danmark og Norge, som alle søger efter et sprog, der kan beskrive det underfundige, absurde, smukke, meningsløse eller oprivende i den verden, de møder. Et sprog, som er konkret og oprigtigt. Et sprog, som generøst danner rammer for liv. Et sprog, som kan stå stille og bevidne det, der virkelig brænder på. Eller måske et sprog, som lader alt det, der vanskeligt lader sig beskrive, skinne igennem i sprækkerne mellem ordene. Hvert essay fokuserer på en skønlitterær forfatter eller et litterært værk, som har inspireret og måske udfordret antropologens skrivestil, eller som står for en anden måde at skrive på, som hun *kunne* lade sig inspirere af, hvis hun fik muligheden for det eller modet til det. De 20 tekster giver dermed på hver deres måde indblik i det dilemma, det er at skrive akademisk om livet, og i det håb, som forsøget også rummer.

Der er noget lykkeligt ved at sidde og bakse med en tekst og pludselig fornemme, at noget i den virker; at den reflekterer det levede liv, den skal beskrive – eller at den, som tekster nogle gange gør, viser vej til forståelsen. Men det sker ikke altid. Der er også dage, hvor man træt må erkende, at teksten bare ikke dur. Udgangspunktet for denne bog var, at vi bad en række kollegaer reflektere over, hvordan en selvvalgt litterær forfatters sprog, stil eller form ville kunne hjælpe dem på sådanne dage – eller måske mere ydmygt: hvad der kunne komme ud af at bringe glimt af forfatterens sprog, stil og form ind i den akademiske tekst. Glimt, måske, af Inger Christensens digte, Tove Janssons Mumi-historier eller Ágota Kristófs store stilehæfte. Glimt af noget let og præcist, formummet og uhyggeligt eller nådesløst og sandt.

Bogen her er fyldt med møder: møder mellem på den ene side antropologer og de steder, de personer og de begivenheder, der har været med til at forme deres liv og karriere: bladkiosken i en provinsby, en ungdom med lærerforældre udsendt til Botswana, det første feltarbejde. Og på den anden side litterære tekster af forskellig art: klassikere fra verdenslitteraturen såvel som mindre kendte værker; romaner, noveller og digte, der på den ene eller anden måde har åbnet for noget andet: en ny horisont, en erkendelse, en følelse eller en anelse.

Der er værker, antropologer har båret med sig gennem hele deres karriere – eller måske endda størstedelen af deres liv – og som slår en grundstemning an, som havde de altid været der.

Der er pludselige møder, som lige med ét sætter noget på plads, som måske har rumsteret i baghovedet på antropologen længe, også før han blev antropolog, men som var svært at sætte ord på – eller som omvendt vender alt på hovedet og vrænger af det, hun troede, hun vidste: udstiller det som absurd eller uproduktivt.

Der er værker, der er blevet præsenteret i skolen og har bidt sig fast. Der er værker, der er blevet anbefalet eller givet i gaver og er blevet hængende, selvom den, der gav eller anbefalede dem, måske siden forsvandt ud af det liv, de blev givet til.

Der er værker, antropologen har haft med på feltarbejde, og som har hjulpet ham til at få øje på noget, han ellers ikke ville have været opmærksom på, eller som måske har holdt ensomheden fra døren. Der er værker, der har fanget det, teorien ikke kunne fange. Der er værker, der har vakt en længsel i antropologen efter at gribe verden og livet på en helt anden måde end med det sprog, hun har brugt i de bøger, artikler og afhandlinger, hun ellers har skrevet.

Der er skurken og irritation, forelskelse, beundring og fortabelse; strejf eller skygger af det, han egentlig gerne ville kunne skrive om, og af måden, han gerne ville kunne skrive det på. Der er ord, sætninger og kommaer, der ikke er hendes egne, men som måske kunne blive det eller kunne have været det – eller som sætter tanker i gang om, hvad det egentlig vil sige at skrive som sig selv.

I beskrivelserne af møderne afslører forfatterne en nerve i deres antropologiske virke, som sjældent får lov til at stå frem i så rå og nøgen en form. En nerve, vi med denne bog gerne vil drage omsorg for, for det er en nerve, der griber og inspirerer, og som giver mulighed for at komme lidt tættere på kernen af det, vi gerne vil beskrive.

Vi har kaldt bogen *Sagens kerne*. Med det ønsker vi ikke kun at videregive billedet af en kerne, det vil sige en midte, der er værd at stræbe efter at nå. Vi vil også fastholde, at der er tale om en sag. Vi er antropologer, og vi har spørgsmål, vi søger svar på. Sagens kerne dukker op i bogens kapitler i mange former: Nogle af kapitlerne kredser om relativt konkrete udfordringer i skriveprocessen og det antropologiske arbejde som sådan: Hvordan kan man skrive respektfuldt og med indlevelse om erfaringer, der ikke er ens egne? Hvordan kan man sidde med sin lunkne kaffe på et ganske mageligt universitetskontor og skrive om de dybe spor, som krig, flugt og tab kan sætte i et menneskeliv? Hvordan kan man skrive den verden frem, der fylder alt for et menneske, skønt den er usynlig for blikket? Hvordan kan man skrive om sorg, når man kan have svært ved at sætte ord på sin egen sorgs

væsen? Hvordan kan man skrive om den intensitet, der kan være i øjeblikke, hvor intet sker? Andre kapitler sætter snarere ord på en sagens kerne, der har drevet, begejstret eller måske undret antropologerne gennem hele deres virke, eller som har udviklet sig undervejs: en fascination ved, hvor udtømmelig den menneskelige evne til at skabe betydning og sammenhæng synes at være, for eksempel. En higen efter at se verden fra et andet perspektiv end sit eget og en insisteren på, hvor vigtigt selve forsøget på at gøre det er for muligheden for det at leve sammen i verden. En stræben efter at finde et sprog, der yder menneskelivets mangfoldighed og omskiftelighed retfærdighed. Eller måske en længsel efter at forstå og beskrive livet, som det er – selvom dette "som det er" har det med at undslippe vores forståelse, lige præcis, når vi tror, vi er ved at være der.

For de fleste af os, som skriver, er sagens kerne nok lidt af det hele. Antropologi handler om liv; både det levede liv, der bliver beskrevet af antropologer, og det liv, antropologerne selv lever. Den dobbelthed bliver tydelig på tværs af alle kapitler, men betyder samtidig, at de hver især er meget personlige. Det giver en råhed og en skrøbelighed, som vi bevidst har stræbt efter, for det er netop her, nerven ligger.

Forfatterne

Allerede længe inden vi vidste, at han ville gå bort den 27. november 2024, satte vi Thomas Hylland Eriksens kapitel først i bogen. Det er så sprudlende, at vi mente, forrest var den rette plads. Vi bringer nu hans kapitel med stor taknemmelighed og respekt for alt det, han gav i sit virke som en meget venlig, vidende og generøs antropolog. Thomas var professor ved Socialantropologisk Institut på Universitetet i Oslo. Han satte sig dybe spor hos generationer af danske antropologer med sin indføring til faget i bogen *Små steder – store spørgsmål*. Han skrev desuden om globalisering, identitet og klimaforandringer og engagerede sig i debatter i medierne. To romaner og en livsklog essaysamling blev det også til. Thomas' essay her i bogen er en kraftfuld blæsen gennem Salman Rushdies *Midnight's Children*. Om han blot kunne se den bog udgivet, som han skrev til os, at det skulle blive "en fest å få lese"!

Helle Bundgaard er lektor i antropologi på Københavns Universitet. Hun er optaget af etnografiens potentiale som portal til andre verdener og de sproglige krav, det stiller til forfatteren. Hun har udført feltarbejde både i Indien og i Danmark og har blandt andet udgivet

en litterær etnografi med fortællinger om indiske kunsthåndværkere. Sammen med en af denne bogs redaktører, Line, har Helle også skrevet om at skrive etnografisk tekst. I *Sagens kerne* beskriver Helle sin kræftsygdom og det opgør med visse akademiske normer, som den har ført med sig. Inspireret af forfatteren Claire Keegan konstaterer hun, at der ikke er plads til sproglig tøven og omsvøb, når døden har været nær. Man kan stå til rådighed for andre længe, men på et tidspunkt er nok nok, og man må spise kagen selv.

Ståle Wig er postdoc på Socialantropologisk Institut på Universitetet i Oslo. Han har udført feltarbejde i Cuba med fokus på markedsreformer, etik og absurditet og har skrevet både akademisk og populærvidenskabeligt på den baggrund. Han har desuden arbejdet med dybdelæsning i praksis, og i podcast-serien 'Hylland og Wig' har han sammen med Thomas Hylland Eriksen diskuteret alt lige fra forholdet mellem forskning og fiktion til ligheden mellem et menneske og en vulkan. I denne bog starter han sin tekst med ordene: "Jeg kommer ikke fra en akademisk familie". Måske netop derfor har han gentænkt akademisk forskningsformidling og sat spørgsmålstejn ved det sprog, der bliver anvendt i antropologien. Her i bogen bruger Ståle George Orwells *Politics and the English Language* til det formål.

Nina Holm Vohnsen er lektor i antropologi på Aarhus Universitet. Hun har skrevet etnografi om kønsforhold i Guatemala, dansk arbejdsmarkedspolitik og fattige danske borgeres navigation i velfærdssystemet. Altid med et skarpt blik for det, andre overser – det pudsige, skæve og til tider helt urimelige. Senest har hun engageret sig forskningsmæssigt i internationale politikker og økonomier omkring det ydre verdensrum. I denne bog skriver hun om Kurt Vonnegut, som længe har været en stor inspiration for hende. Lige siden de dage, hvor Nina var studerende, ja, sikkert længe før, har han været hendes følgesvend udi afsløringen af verdens underfundighed og absurditeter.

Anders Sybrandt Hansen er lektor i antropologi og kinstudier på Aarhus Universitet. Han har længe udført feltarbejde i Kina og har skrevet om menneskers etiske repertoire: om mistillid og kynisme, om mad og moralske økonomier og om, hvad det vil sige at dele noget. Her i bogen tager Anders os med ind i Jorge Luis Borges gådefulde verden og reflekterer over – og eksperimenterer med – hvad det vil sige at skrive så generøst, at læseren bevæges til et gensvar. Og så præsenteres vi for hemmelighedens fortrin og *Selskabet for Fritgående Semiotik*, som Anders er medstifter af. Et selskab, som har det enkle formål at tilbyde menneskesvar på menneskespørgsmål.

Marianne Lien er professor ved Socialantropologisk Institut på Universitetet i Oslo. Hun har i en årrække studeret relationer mellem mennesker, dyr, materialiter og landskaber, og har desuden sammen med en britisk kollega skrevet populærvidenskabeligt om norske hytter, slægtskab og familie. I sit essay her i bogen spørger hun sig selv og os om, hvad det vil sige at skildre relationer mellem mennesker og ting i beskrivelser, der er "mer ydmyke, mer undrende, mer våkne, og mindre lojale mot menneskers flygtige prosjekter". Det er den slags beskrivelser, som Jenny Erpenbeck formår at lave i *Hjemsøkelse*, og Marianne bruger romanen til at diskutere, hvordan et fokus på tavshed, rytme, tilknytning, tab, forgængelighed og erindring kan hjælpe hende med at besvare hendes spørgsmål.

Hanne Bess Boelsbjerg er uddannet inden for religionsvidenskab og humanistisk sundhedsforskning. Hun har forsket i palliativ omsorg med fokus på nærvær og empati samt kræftpatienters oplevelse af behandling og mulig død. Hun er i dag tilknyttet forskningsprojektet Heart Openings, hvor hun studerer oplevelser af kærlighed blandt tibetanske buddhister i Danmark. Her i bogen skriver hun om Søren Ulrik Thomsens digte og poetik og fortæller, hvorfor hun hos ham finder inspiration til at tænke og skrive om oplevelser med døden. Vi hører blandt andet, hvordan Bess som ung provinspige igen og igen læste Thomsens sætning "At magte sin død er det samme som at bemægtige sig livet", og hvordan livets tilstødelse siden har vist både ham og hende, at bemægtigelse måske slet ikke har med døden at gøre.

Anne Line Dalsgård er professor i antropologi på Aarhus Universitet. Det var hendes tanker om bogen, der gjorde, at vi andre straks sagde ja til at være medredaktører. Men det var også, fordi det var Line, der spurgte. Hun har skrevet om længsler, håb og kærlighed i det nordøstlige Brasilien og været medredaktør på bøger om forholdet mellem antropologi og filosofi, det at tage feltnoter, tidslighed og ungdom. Senest har hun sammen med Helle Bundgaard udgivet en undervisningsbog om at skrive etnografi. I *Sagens kerne* skriver Line om Clarice Lispectors *Stjernens time*, om tilfældighedernes råhed og retten til at skrive, og om at være undrende til stede i det skrevne.

Mikkel Rytter er professor i antropologi på Aarhus Universitet. Han har aldrig været bange for at udøve sit antropologiske virke lige præcis dér, hvor de politiske bølger går højest. Han har først og fremmest bevæget sig inden for forskningsfelterne migration og integration og arbejdet med mennesker, hvis liv har været præget af krig, flugt, tab og savn. I sit essay her i bogen dykker Mikkel ned i Ågota

Kristófs forfatterskab, specielt hendes roman *Det store stilehæfte*, og reflekterer med hende over, hvad det vil sige at skrive sandt – og mere specifikt over, hvordan et staccato-agtigt sprog som hendes, fyldt med punktummer, kan give alt det, der vanskeligt lader sig skrive, plads i tekstens mellemrum.

Anders Emil Rasmussen er lektor i antropologi og samtidig ansat på Moesgaard Museum. Han troede længe, at han skulle være møbelsnedker, men kom i stedet til at skrive om usynlige økser og kanobygning i Stillehavet. Han mestrer kunsten at kunne formidle kompleksitet. Det gør han både på et teoretisk niveau, og når han deltager i arbejdet med at sætte nye udstillinger op til et bredere publikum på museet. Her i bogen fortæller Anders netop om, hvordan han som udstillingskurator var inspireret af Pia Tafdrups erotiske digte, da han skrev tekster til en udstilling om krigere. At formidle en oplevelse, som ikke var hans egen, var en central del af den proces, ligesom det krævede et blik for at indfange paradokser og modsatrettede følelser i kort form.

Marit Melhuus er professor emeritus i socialantropologi på Universitetet i Oslo. Hun har gennem en lang karriere forsket i køn, ære og skam i en mexicansk kontekst, og i de senere år har hun bidraget med vigtige perspektiver på reproduktionsteknologier, lovgivning og slægtskab i en skandinavisk kontekst. Men før alt det bedrev hun feltarbejde blandt tobaksbønder i Argentina, og her i bogen tager hun os helt tilbage til dengang, i 1974, og derefter frem til for ganske nylig, hvor hun besøgte stedet igen. Vi inviteres til at undres sammen med Marit over alle de år, der er gået siden første gang, samtidig med at hun stadig huskes på stedet som den person, hun var dengang. Kan man skrive fra det rum mellem tider? Marit undersøger det med hjælp fra den amerikanske forfatter Elizabeth Strout.

Martin Demant Frederiksen er lektor i antropologi ved Aarhus Universitet. Han er et menneske, for hvem det at skrive nok er nogenlunde lige så naturligt, som det er at trække vejret. Martin har undersøgt ingenting – og kedsomhed, periferier, tomhed, meningsløshed og forfald – på feltarbejder i Georgien, Kroatien og Thy. I sit essay i bogen her skriver han om *Tobaksvejen* af Erskine Caldwell, som han tilfældigt fik med sig hjem, da han i 8. klasse var på politiauktion og letsindigt bød på en kasse støvede bøger fra et dødsbo. Siden blev bogen læst og genlæst mange gange, og i sit essay reflekterer Martin over Caldwells evne til – og sin egen stræben efter – at indfange den intensitet, der kan være i øjeblikke, hvor intet sker.

Trine Brinkmann er lektor på Københavns Professionshøjskole. Hendes arbejde handler om liv, der kan være svære at leve, og svære at beskrive. Hun har udført feltarbejde blandt efterkommere af flygtninge i Danmark, blandt dem hun selv betegner som "folk med sparsomme økonomier", der flytter rundt mellem bopæle på Lolland, og senest også blandt mennesker i den norske ungdomspsykiatri. Det kræver en særlig indstilling at kunne udføre forskning i felter som disse, hvor man både skal have blik for, hvad der sker, og sans for, hvordan man træder ind i sårbare og ubekvemme situationer. Når Trine læser Per Pettersons roman *Ud og stjæle heste*, så vækker den genklang. Den handler som hendes arbejde om mennesker, der er overladt til at spekulere, fordi de ikke er på sikker grund.

Aja Smith er postdoc på Afdeling for Arkæologi og Kulturarvsstudier på Aarhus Universitet, hvor hun forsker i krigsveteraners erfaringer med amatørarkæologi og i den forbindelse vandrer en del rundt på landets marker og enge. Hendes hjerte banker desuden for dyr og planter og for den sensoriske antropologis mange muligheder for at forske i det mere-end-menneskelige. Her i bogen spørger Aja, om man kan skrive som et dyr, og hun undersøger, hvordan andre har skrevet om og som nattergale, lærker, skovskader og, ja, fyrretræer! Vi flyver meget gerne med op under himlen eller lytter til skovskadernes skratten, for som Aja skriver: "Vi øver os blot. Vi øver os i at nærme os hinanden og blive andet end fremmede for hverandre".

Lotte Meinert er professor i antropologi på Aarhus Universitet. Der er kun en som Lotte, men i hendes kapitel her i bogen er der alligevel flere. Lotte som barn, Lotte som 90-årig og Lotte, som vi kender hende i dag. Hun skriver om Tove Ditlevsens digt "Der bor en ung pige -" og spekulerer over, hvordan man kan skrive om alle de aldre, et menneske kan rumme. Lottes feltarbejder foregår i Uganda, og tidslighed er et af de temaer, hun særligt har fokuseret på. Begge dele kommer til udtryk i hendes essay her i bogen.

Sigrid Hjorth Wibe er ph.d.-studerende på Afdeling for Antropologi på Aarhus Universitet. Hendes nuværende arbejde tager afsæt i en lille by på den grønlandske vestkyst. Landskabet skinner igennem overalt i det levede liv i byen, på samme måde som i Jón Kalman Stefánssons roman *Sommerlys og så kommer natten*. Sigrid viser, hvordan Stefánsson formår at beskrive en natur, som hele tiden væver sig ind og ud af tilværelsen for en lille lokalbefolkning, og som skaber møder mellem det trivielle og det ekstraordinære, og hun reflekterer over, hvad det ville betyde, hvis hun kunne lave den slags beskrivelser.